

Ścieżka Naukowa

Studia psychologiczne dają ogromne możliwości! Po ich zakończeniu można wybrać różne ścieżki rozwoju zawodowego – i takie, które kojarzą się z psychologią w sposób naturalny, jak psychoterapeuta, psycholog szkolny, trener, ale również takie, które z psychologią na pierwszy rzut oka mają niewiele wspólnego – jak chociażby specjalista do spraw marketingu czy negocjator. Są też takie ścieżki kariery, które można wybrać po ukończeniu praktycznie każdego kierunku studiów – i do takich zalicza się kariera naukowa. A więc – kiedy należy podjąć decyzję o wyborze takiej ścieżki zawodowej? Co trzeba wziąć pod uwagę decydując się na taki wariant? Wreszcie, jak poprowadzić swoją karierę na wczesnym etapie, aby wykonywana praca dostarczała satysfakcji, a nie frustracji? O tych (i kilku innych :) aspektach kariery naukowej traktuje niniejszy rozdział. A więc – zaczynamy!

Każda podróż ma swój początek

Niejednokrotnie rozpoczynamy studia z już gotowym planem na naszą przyszłość i w trakcie studiów tak dobieramy przedmioty fakultatywne czy staże, aby plan ten wprowadzić w życie. Często też eksplorowanie kolejnych obszarów wiedzy nakierowuje nas na zawodową ścieżkę. W kontekście kariery naukowej druga ze wspomnianych opcji wydaje się być częstsza. Kiedy pojawia się myśl, że może badania naukowe, eksplorowanie interesujących nas obszarów wiedzy na poziomie akademickim to coś, czemu chcielibyśmy poświęcić swój czas, pojawia się również pytanie „Od czego zacząć?”, „Jak sprawdzić czy ścieżka kariery naukowej będzie dla mnie odpowiednia?”. Niewątpliwie – przynajmniej w części – da się odpowiedzieć na to pytanie jeszcze z legitymacją studencką w portfelu! A więc – od czego zacząć?

Czy jest jakiś obszar tematyczny, który mnie szczególnie interesuje?

Psychologia jest dyscypliną nauki, która obejmuje wiele subdyscyplin. Pierwszym krokiem w wyborze ścieżki naukowej jest odpowiedź na pytanie czy któryś z obszarów psychologii szczególnie Cię zainteresował? Wyciągnij kartkę i długopis i wykonaj poniższe zadanie.

KROK 1

- Wyciągnij kartkę i długopis.
- Poświęć teraz kilka minut na zastanowienie się, czy w trakcie studiów jakiś obszar wiedzy szczególnie Cię zainteresował?
- Czy zdarzyło Ci się zadać sobie pytanie odnośnie jakiegoś zjawiska w psychologii i nie znaleźć na nie odpowiedzi w literaturze? Czy chciałbyś znaleźć tę odpowiedź?
- Zapisz wszystko na kartce – przyda nam się później!

Koła naukowe, stowarzyszenia, konferencje studenckie

Świetnym źródłem wiedzy na temat tego jak wygląda praca naukowa jest zaangażowanie się w działalność koła naukowego (np. Pragma, działająca przy Instytucie Psychologii Stosowanej UJ). Uczestnictwo w spotkaniach sekcji koła pozwala przede wszystkim na poznanie innych osób, które interesują się akademicką stroną psychologii. Wymiana opinii, wspólne eksplorowanie interesujących nas obszarów wiedzy, organizacja wspólnych wydarzeń naukowych, takich jak prelekcje, warsztaty czy konferencje pozwala na wstępną weryfikację, czy jest to obszar, w którym czujemy się dobrze. Działalność w kole naukowym wiąże się również z pierwszym spotkaniem z badaniami naukowymi – członkowie koła często angażują się w projekty naukowe kadry uniwersyteckiej, lub też sami tworzą plany badań, które potem wcielają w życie. Oprócz kół naukowych funkcjonują organizacje zrzeszające studentów psychologii na poziomie ogólnokrajowym – takie jak np. Polskie Stowarzyszenie Studentów Psychologii, które również pozwalają na zdobycie pierwszych doświadczeń naukowych.

Ponadto, świetnym pomysłem jest uczestnictwo w konferencjach naukowych, które pozwalają na poznanie szerszego środowiska naukowego jeszcze w trakcie studiów. Istnieje spora grupa konferencji, które organizowane są specjalnie dla studentów, w trakcie których studenci mają szansę zaprezentować wyniki swoich badań. Do wartych odwiedzenia konferencji zaliczają się niewątpliwie Psychodebiuty (organizowane przez Pragmę), Neuronus (organizowany przez koło studentów Neurobiologii UJ), Psych – On (organizowana przez studentów Uniwersytetu Łódzkiego), czy Krakowska Konferencja Kognitywistyczna (organizowana przez studentów kognitywistyki UJ) – i wiele innych!

Czy jest ktoś z kim mogę porozmawiać o swoich pomysłach?

Jeśli po uczestnictwie w pracach koła naukowego, udziale w konferencjach czy prelekcjach stwierdzimy, że ścieżka kariery naukowej to nasze przeznaczenie, warto pójść krok dalej i spróbować swoich sił w stworzeniu pierwszego projektu badania. Mogą to być badania, które posłużą jako podstawa do napisania pracy magisterskiej, może to też być pomysł na badania, który nie ma z pracą magisterską nic wspólnego. Szczególnie na początkowym etapie, kiedy nie posiadamy wystarczającej wiedzy i doświadczenia, warto zwrócić się o pomoc do np. zaprzyjaźnionego wykładowcy lub do promotora pracy magisterskiej i poprosić o chwilę

rozmowy, poświęconej na przedyskutowanie tworzącego się pomysłu – innymi słowy, poszukać mentora, który wesprze nas swoją wiedzą i doświadczeniem. Mentor może spojrzeć krytycznym okiem na nasz projekt, zasugerować poprawki czy alternatywne rozwiązania, które pozwolą nam dopracować nasz pomysł – wszystko zgodnie z zasadą „Kto pyta, nie błądzi!” (lub błądzi zdecydowanie krócej... :)).

KROK 2

- Powracamy do naszego tematu badania!
- Czy znasz kogoś, kto zajmuje się badaniami w podobnym obszarze tematycznym? Kogoś, kto mógłby posłużyć Ci radą i pomocą przy zrealizowaniu badań naukowych w tym obszarze?
- Wypisz nazwiska, które przychodzą Ci do głowy na kartce i zachowaj na później!

Jeszcze studiuję, ale mam już świetny pomysł na badania! Co zrobić?

Jeśli udało nam się stworzyć projekt badania i po przedyskutowaniu go z mentorem, wspólnie dojdziemy do wniosku, że projekt jest dobry i wart zrealizowania, możemy przystąpić do konkursu organizowanego przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego – Diamentowy Grant⁸. Konkurs ten jest adresowany do studentów studiów magisterskich, którzy ukończyli co najmniej 3ci rok studiów (lub absolwentów studiów I-go stopnia, kontynuujących edukację na studiach II-go stopnia), którzy prowadzą zaawansowane badania naukowe i posiadają naukowe osiągnięcia. W ramach konkursu można otrzymać do 180 000 złotych (dla nauk społecznych, humanistycznych i o sztuce) na realizację projektu badawczego. Ponadto, laureaci Diamentowego Grantu mają unikatową szansę na przyspieszenie swojej kariery naukowej – na podstawie uzyskanych wyników laureaci mogą otworzyć przewód doktorski i

⁸ <https://www.gov.pl/web/nauka/ogloszenie-viii-edycji-konkursu-w-ramach-programu-diamentowy-grant>

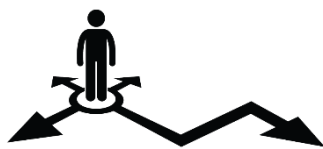
obronić doktorat z pominięciem konieczności uzyskania tytułu magistra! Do tej pory kilku studentów w Polsce skorzystało z tej możliwości.

Diaamentowy
Grant

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Decyzja została podjęta

Studia magisterskie ukończone – czas zastanowić się co dalej! Kolejnym krokiem na drodze do rozpoczęcia pracy naukowej jest zdobycie stopnia naukowego doktora. Jak to zrobić? Jakie warunki należy spełnić?

AKCJA REKRUTACJA!

Na Uniwersytecie Jagiellońskim, zgodnie ze zmianami wprowadzonymi przez Konstytucję dla Nauki (Ustawa 2.0) działają 4 szkoły doktorskie: Szkoła Doktorska Nauk Humanistycznych, Szkoła Doktorska Nauk Medycznych i Nauk o Ziemi, Szkoła Doktorska Nauk Społecznych oraz Szkoła Doktorska Nauk Ścisłych i Przyrodniczych⁹. Dla absolwentów psychologii najbardziej naturalnym wyborem jest przystąpienie do rekrutacji do Szkoły

⁹ <https://phd.uj.edu.pl/>

Doktorskiej Nauk Społecznych (dalej: SDNS). SDNS oferuje kilka programów kształcenia, w tym m.in. w zakresie psychologii. Aby przystąpić do rekrutacji należy przygotować szereg dokumentów: życiorys naukowy wraz z listą publikacji naukowych i wystąpień konferencyjnych, list rekomendacyjny pracownika naukowego, który posiada co najmniej stopień doktora habilitowanego oraz projekt planu badawczego (!!!). I w tym momencie wróćmy na chwilę do KROKU 1 z pierwszego rozdziału – dlatego tak ważnym było znalezienie obszaru badań, który nas interesuje, w którym chcielibyśmy się rozwijać. Teraz przychodzi czas, aby powrócić do punktów wypisanych na kartce i stworzyć projekt planu badawczego, który będzie dla nas biletem wstępu do Szkoły Doktorskiej. Tworząc plan badawczy warto zasięgnąć rady osób, które specjalizują się w interesującym nas obszarze – i tutaj ponownie cofnijmy się do KROKU 2! Osoby, które udało nam się zidentyfikować w tym kroku będą świetnym adresem, pod który możemy zwrócić się po merytoryczne wsparcie i krytyczną ocenę naszego pomysłu! Projekt planu badawczego powinien przyjąć formę syntetycznego streszczenia (od 10 000 do 18 000 znaków) i powinien zawierać tytuł, słowa kluczowe, cel podejmowanych badań/problem badawczy, znaczenie jakie mogą mieć proponowane badania, metody, które zastosujemy, wstępną koncepcję i plan badań oraz wstępną bibliografię. Samo postępowanie rekrutacyjne składa się z dwóch etapów: w pierwszym etapie komisja ocenia nasze dopasowanie do programu szkoły doktorskiej (innymi słowy – czy nasze zainteresowania naukowe są zbieżne z wybranym programem) oraz poddaje ocenie przedłożony przez nas plan badawczy, biorąc pod uwagę jego poprawność formalną (czy zawiera wszystkie niezbędne elementy), poprawność postawionego problemu badawczego, literaturę z której korzystaliśmy oraz wybór metodologii badań, którą planujemy wykorzystać w realizacji badań. Drugim etapem, do którego dopuszczona jest tylko część kandydatów, jest rozmowa kwalifikacyjna. Na rozmowie kwalifikacyjnej naszym głównym zadaniem będzie obrona naszego planu badawczego. Może się również zdarzyć, że w trakcie rozmowy zostanie sprawdzona nasza znajomość języka angielskiego. Po drugim etapie rekrutacji zostaje stworzona lista rankingowa kandydatów i ci, którzy osiągnęli najwyższe wyniki zostają studentami SDNS. W postępowaniu rekrutacyjnym możemy też skorzystać ze specjalnego trybu – jeśli jesteśmy beneficjentem grantu badawczego (np. Diamentowego Grantu) lub bierzemy udział w międzynarodowym projekcie badawczym automatycznie otrzymujemy maksymalny wynik rekrutacyjny, bez konieczności przystępowania do poszczególnych etapów rekrutacji – dlatego też warto zacząć myśleć o Szkole Doktorskiej jeszcze na studiach magisterskich. Zaangażowanie w realizację projektów badawczym na tym etapie edukacji może przyczynić się do łatwiejszego wstępu w poczet doktorantów!

Studia w Szkole Doktorskiej to czas na przygotowanie rozprawy doktorskiej, której podstawą będą przeprowadzone przez nas badania. Są na to 4 lata, w trakcie których każdy doktorant otrzymuje stypendium doktoranckie (minimalną wysokość stypendium reguluje ustawa). W trakcie trwania studiów doktoranci uczestniczą w zajęciach, zdają egzaminy, prowadzą w ramach praktyk zajęcia dydaktyczne ze studentami – jednak najważniejszym elementem, o którym należy pamiętać jest cel, który postawiliśmy sobie rekrutując się do Szkoły Doktorskiej, czyli OBRONA DOKTORATU!

Prowadzić badania... tylko skąd wziąć na to środki?

Będąc studentem Szkoły Doktorskiej mamy dostęp do bazy naukowo-dydaktycznej uniwersytetu – możemy korzystać z bibliotek, zasobów cyfrowych, laboratoriów. Jednakże, niejednokrotnie wcielenie w życie stworzonych przez nas planów badawczych wymaga nakładów finansowych, które mogą znacząco przekraczać kwotę otrzymywanego stypendium doktoranckiego. Skąd w takim razie wziąć środki na realizację projektu doktorskiego? Opcji jest kilka! W Polsce funkcjonuje szereg instytucji, które przyznają finansowanie na prowadzenie badań naukowych, m.in. Narodowe Centrum Nauki, Narodowe Centrum Badań i Rozwoju czy Fundacja na Rzecz Nauki Polskiej. To, do której instytucji zwrócimy się o przyznanie finansowania będzie zależało od szeregu czynników, m.in. typu badań, które planujemy przeprowadzić, dostępnej oferty konkursowej, etc. W ramach projektów badań z obszaru psychologii, instytucją, która posiada najszerszą ofertę wsparcia finansowego jest Narodowe Centrum Nauki, które ogłasza dwa, dedykowane dla doktorantów konkursy, w których można ubiegać się o finansowanie badań lub staży badawczych – PRELUDIUM oraz ETIUDA.

NARODOWE CENTRUM NAUKI

PRELUDIUM¹⁰

- **KTO MOŻE SIĘ UBIEGAĆ O FINANSOWANIE:** konkurs na projekty badawcze realizowane przez osoby rozpoczynające karierę naukową nieposiadające stopnia naukowego doktora (zespół max. 3 osoby)
- **ZAKRES FINANSOWANYCH BADAŃ:** badania podstawowe w ramach trzech głównych działów: **HS – nauki humanistyczne, społeczne i o sztuce; ST – nauki ścisłe i techniczne; NZ – nauki o życiu.**
- **CZAS TRWANIA:** 12, 24 lub 36 miesięcy
- **WYSOKOŚĆ FINANSOWANIA:** 70 000 (12 mies.), 140 000 (24 mies.), 210 000 (36 mies.)
- **ETAPY OCENY WNIOSKU:** ocena formalna, 1szy etap oceny merytorycznej (eksperti wewnętrzni); 2gi etap oceny merytorycznej (eksperti zewnętrzni)

NARODOWE CENTRUM NAUKI

nauka.gov.pl/ogloszenia/konkursy/preludium17

ETIUDA

– konkurs na stypendia doktorskie¹¹

- **KTO MOŻE SIĘ UBIEGAĆ O FINANSOWANIE:** osoby rozpoczynające karierę naukową, które przygotowują rozprawę doktorską i mają otwarty przewód doktorski w polskiej jednostce naukowej lub są na etapie otwierania przewodu doktorskiego
- **CZAS TRWANIA:** 6-12 miesięcy
- **KRYTERIA OCENY WNIOSKU:** osiągnięcia naukowe, jakość wykonywanych badań, zasadność wyboru stażu i ranga naukowa wybranej jednostki
- **ETAPY OCENY WNIOSKU:** ocena merytoryczna wniosku oraz rozmowa kwalifikacyjna
- **FINANSOWANIE:** stypendium w wysokości 3000 zł miesięcznie przyznawane na czas przygotowywania rozprawy doktorskiej (od 6 do 12 miesięcy) środki finansowe na pokrycie podróży i pobytu w zagranicznym ośrodku badawczy.

Kiedy etap badań jest już zakończony, praca doktorska przygotowana – pozostaje obrona i uzyskanie tytułu doktora. Ciężka praca, która towarzyszyła nam przez 4 lata zostaje nagrodzona i możemy zamienić widniejące dotąd przed nazwiskiem litery MGR na DR (lub – posługując się międzynarodową nomenklaturą – PhD po nazwisku :)).

Co, jeśli nie chcę podjąć studiów w Szkole Doktorskiej?

¹¹ <https://www.ncn.gov.pl/ogloszenia/konkursy/etiuda7>

Ukończenie Szkoły Doktorskiej nie jest jedynym sposobem na uzyskanie stopnia naukowego doktora. Istnieje kilka alternatywnych opcji, które pozwolą nam osiągnąć ten sam efekt – przystąpić do obrony doktoratu. Pierwszą z nich jest tzw. doktorat eksternistyczny (z wolnej stopy). W przypadku doktoratu eksternistycznego osoba ubiegająca się o stopień doktora składa wniosek o wyznaczenie promotora. Dalsza część postępowania o nadanie stopnia doktora jest dokładnie taka sama jak w przypadku doktorantów kształcących się w szkole doktorskiej – z jedną istotną różnicą – za obronę doktoratu w trybie eksternistycznym trzeba zapłacić. Wyjątkiem jest tutaj sytuacja, gdy jesteśmy zatrudnieni na uczelni, na której otwieramy przewód – wtedy to uczelnia pokrywa koszty związane z procedurą obrony doktoratu. Innym sposobem na uzyskanie tytułu doktora jest realizowanie wspomnianego wcześniej Diamentowego Grantu, który pozwala na obronę doktoratu „na skróty”. Wreszcie, alternatywą dla Szkoły Doktorskiej może być poszukanie interesującego nas programu doktorskiego za granicą. Wiele instytucji badawczych corocznie ogłasza konkursy na stypendia doktorskie w aktualnie prowadzonych projektach badawczych. Podsumowując – Szkołą Doktorską to nie jedyna opcja! Każdy znajdzie coś dla siebie!

Naukowca życie codzienne

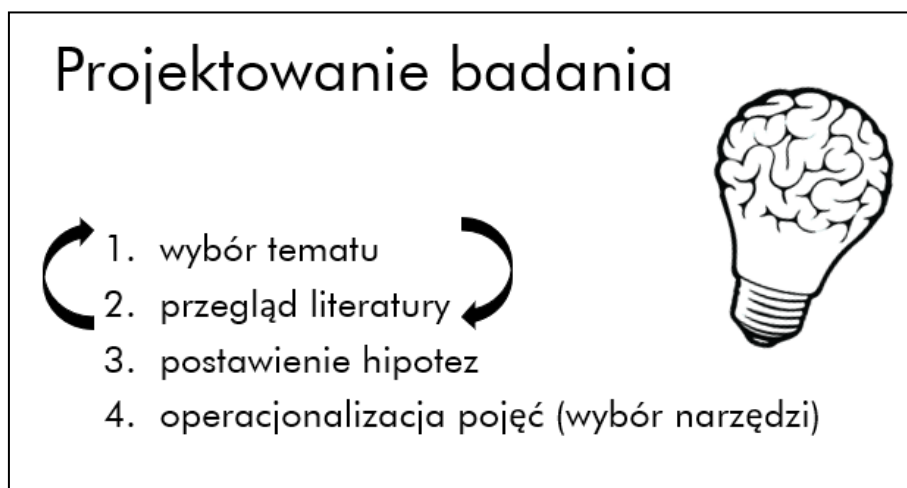
Mamy już doktorat – pierwszy kamień milowy na ścieżce kariery naukowej został osiągnięty. Pojawia się zatem pytanie – co dalej? Odpowiedź na nie nie jest wcale jednoznaczna, gdyż mamy co najmniej kilka wartych rozważenia możliwości. Po pierwsze, można zdecydować się na rozpoczęcie tzw. stażu post-doc (czyli „po doktoracie”), który możemy odbyć w jednostkach naukowych w kraju lub zagranicą. W trakcie takiego stażu możemy poszerzyć naszą wiedzę z zakresu metodologii prowadzenia badań naukowych, poznać meandry pracy naukowej „od kuchni” obserwując starszych, bardziej zaawansowanych w zakresie rozwoju kariery naukowej kolegów. Niewątpliwie jest to jedna z opcji, nad którą warto się zastanowić! Aby rozpocząć pracę na stanowisku typu post-doc zazwyczaj trzeba przystąpić do ogłoszonego przez jednostkę poszukującą pracownika konkursu, pokonać innych kandydatów... i wtedy pozostaje już tylko korzystanie z możliwości jakie daje nam stanowisko

post-doc! Co istotne, poszukując interesującej nas oferty stażu/stanowiska post-doc warto zwracać uwagę na osobę kierującą danym ośrodkiem/laboratorium - jej dorobek naukowy (mierzony ilością dobrych publikacji naukowych!), czy jej rozpoznawalność w środowisku. Szczególnie na wczesnym etapie kariery warto uczyć się od najlepszych! Drugą alternatywą, którą warto brać pod uwagę, jest rozpoczęcie pracy na stanowisku asystenta, czy to na uczelni, czy np. w jednym z ośrodków Państwowej Akademii Nauk. Stanowisko asystenta na uczelni wiąże się zazwyczaj z jednoczesnym prowadzeniem badań naukowych i działalnością dydaktyczną (tzw. stanowisko naukowo-dydaktyczne) – ale do kształcenia kolejnych pokoleń studentów powrócimy jeszcze później.

Działalność naukowa – prowadzenie badań

Głównym obszarem pracy naukowej jest działalność badawcza. Prowadzenie badań jest podstawowym zadaniem, przed którym stajemy decydując się na karierę naukową. Jednak w błędzie byłby ten, kto sądzi, że najwięcej czasu poświęcamy właśnie temu elementowi. Paradoksalnie, najbardziej czasochłonnym etapem jest sam proces przygotowania badania – nie zaś jego przeprowadzenia. Od tego, czy planowane badanie zostanie odpowiednio przygotowane, zaprojektowane zależeć będzie finalny efekt. A więc – przyjrzyjmy się temu procesowi trochę bliżej.

Badanie samo się nie zaprojektuje...

Proces projektowania badania można podzielić na 4 podstawowe etapy. Pierwsze dwa etapy mogą występować w zamiennej kolejności – czasami najpierw pojawia się pomysł na badanie i wtedy sięgamy po literaturę, aby zdobyć więcej informacji, lub przeglądając literaturę natrafiamy na temat, który wydaje się być interesującym do zbadania. Często też właśnie te dwa pierwsze etapy trwają najdłużej – wielokrotnie sięgamy po coraz to nowe raporty z badań, opracowania teoretyczne, wielokrotnie modyfikujemy ostateczny temat badania. Co ważne, od tych dwóch etapów zależy powodzenie wszystkich kolejnych – dlatego warto poświęcić na nie odpowiednią ilość czasu! Kiedy temat jest już ukonstytuowany i zaznajomiliśmy się z dostępną literaturą, przychodzi czas na postawienie hipotez, które w trakcie naszego procesu badawczego będziemy weryfikować. Znowu należy odnieść się do etapów wcześniejszych – bez dookreślenia tematu i dokładnego przejrzania literatury postawienie dobrych, weryfikowalnych hipotez nie jest możliwe! Mniej więcej w tym samym czasie rozpoczynamy poszukiwanie najlepszego modelu badawczego – narzędzi, procedur eksperymentalnych, które będziemy wykorzystywać w planowanym badaniu. W psychologii stosujemy wiele modeli badawczych, rozpoczynając od obserwacji i wywiadów, na badaniach w warunkach laboratoryjnych kończąc - to, które z nich zastosujemy będzie w dużej mierze zależało od tematu, który podejmujemy w swoich badaniach.

Żeby wygrać - trzeba grać! Kilka słów o badaniach i finansach.

Zanim przejdziemy do wprowadzenia w życie naszego opracowanego w pocie czoła planu badawczego, musimy odpowiedzieć sobie na pytanie, ile będą kosztować nasze badania oraz czy posiadamy na to odpowiednie środki? A jeśli potrzebuje środków finansowych na badania, to jak je pozyskać?

Najczęściej decydujemy się na pozyskanie środków przystępując do konkursów na finansowanie projektów badawczych. Wcześniej wspominaliśmy już o instytucjach, które zajmują się rozdzielaniem środków na badania naukowe, takich jak np. Narodowe Centrum Nauki czy Fundacja na Rzecz Nauki Polskiej. W ramach programów finansowania badań mamy wiele opcji, które pozwolą na realizację naszego planu badawczego, np. w ramach konkursów organizowanych przez Narodowe Centrum Nauki, na wczesnych etapach kariery naukowej może starać się o przyznanie środków w takich programach jak SONATINA, później SONATA, SONATA BIS czy OPUS. Każdy z tych konkursów ma trochę inne wymagania wstępne (ze szczegółami można się zapoznać bezpośrednio na stronie internetowej

Narodowego Centrum Nauki) – natomiast to co łączy je wszystkie, to spora rzesza konkurentów, z którymi przyjdzie nam się zmierzyć. Statystyki pokazują, że tylko około 20% złożony wniosków zostaje zaopiniowanych pozytywnie i otrzymuje finansowanie. Konkurs, to konkurs - nie każdy może wygrać! Jednakże – zgodnie ze stwierdzeniem zawartym w tytule – „żeby wygrać, trzeba grać”! Dlatego nawet jeśli nie uda się pozyskać środków na badania za pierwszym razem... jeśli nawet nie uda się za trzecim – nie uda się na pewno, jeśli nie podejmiemy prób w tym zakresie. Kluczem do sukcesu jest dobrze przemyślany projekt badań i – co warto podkreślić – wyraźne uzasadnienie, dlaczego to właśnie nasze badania zasługują na finansowanie!

KROK 3

- Powróćmy raz jeszcze do kartki, na której zapisaliśmy interesujący nas obszar badawczy.
- Spróbuj uzasadnić, dlaczego warto prowadzić badania w tym zakresie? Jakie będą płynąć z tego korzyści? Dlaczego warto przyznać Ci środki finansowe na przeprowadzenie tych badań?

Od pomysłu do (etycznej!) realizacji

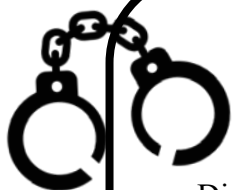
Jeśli udało nam się stworzyć plan badania oraz pozyskać środki na jego realizację, to najwyższy czas wcielić plan w życie! Ale! Zanim to nastąpi pozostaje jeszcze jeden krok, który musimy wykonać, mianowicie uzyskać zgodę na prowadzenie badań od Komisji Etycznej! Każde projektowane przez nas badanie musi spełniać wymogi etyczne. W przypadku prowadzenia badań z udziałem ludzi, dokumentem, który stanowi ramy etyczne dla prowadzonych badań jest tzw. Deklaracja helsińska, opracowana przez Światowe Towarzystwo Medyczne. Analiza etycznych aspektów badania jest nie mniej ważna niż sama ich koncepcja! Badania, które prowadzimy nie mogą prowadzić do wyrządzenia szkody osobom w nich uczestniczącym, udział w badaniu musi być dobrowolny, a sama zgoda na udział w badaniu może być przez uczestnika wycofana na każdym etapie jego trwania – to tylko kilka wybranych zasad, którym musimy się podporządkować w trakcie projektowania badań. To, czy nasze badania spełniają wszystkie wymogi etyczne jest oceniane przez wspomniane

chwile wcześniej ciało – Komisję Etyczną – w skład której wchodzi naukowcy z danej dziedziny, często również etycy, duchowni czy lekarze. Dopiero pozytywna opinia Komisji Etycznej daje zielone światło do rozpoczęcia fazy badania.

KROK 4

- Ponownie powracamy do naszego pomysłu na badania.
- Czy Twój temat badawczy może budzić wątpliwości natury etycznej? Jeśli tak – spróbuj je wymienić!
- Czy wiesz w jaki sposób sobie z nimi poradzić?

Warto zaznaczyć, że aspekty etyczne badań obejmuje nie tylko dbanie o dobro osób badanych, ale również rzetelne zbieranie i opracowywanie danych, na podstawie których będziemy weryfikować postawione hipotezy. Niedopuszczalna jest manipulacja danymi, stosowanie nieadekwatnych metod analizy, publikowanie wyników, których nie uzyskaliśmy w toku badania naukowego. Najlepszym przykładem na to jak daleko idące konsekwencje może mieć „swobodne” podejście do analizy danych jest historia (byłego) profesora, Diederika Stapela¹², która, w ramach przestrogi, znajduje się poniżej.

(NIEETYCZNE) CASE STUDY - Diederik Stapel i egoistyczni mięsożercy

- Diederik Stapel jest byłym profesorem psychologii społecznej Uniwersytetu w Tilburgu (Holandia). Swoją wątpliwą sławę zyskał w związku ze skandalem, który wybuchł po ujawnieniu przez grupę młodych naukowców, że przez lata zajmował się fabrykowaniem wyników swoich badań, które następnie publikował w czasopismach naukowych.
- Diederik Staple był uważany za wysokiej klasy naukowca, przeprowadzającego eksperyment za eksperymentem, publikującego artykuł po artykule. Zyskał w środowisku sławę i uznanie, był dziekanem wydziału nauk społecznych i behawioralnych na Uniwersytecie w Tilburgu, publikował w takich czasopismach jak *Science* czy *International Journal of Personality Differences*.

¹² https://en.wikipedia.org/wiki/Diederik_Stapel

- 31 października 2011 roku specjalnie powołana przez rektora Uniwersytetu w Tilburgu komisja opublikowała raport, w którym zarzucała Stapelowi wielokrotne nadużycia w trakcie prowadzenia badań naukowych. Podstawą do powołania komisji były oskarżenia trzech młodych naukowców, którzy na własną rękę przeprowadzili trwające miesiące śledztwo, w trakcie którego obserwowali pracę Stapela i na tej podstawie wyciągnęli wnioski, że dopuszcza się on fabrykowania i manipulowania danymi naukowymi. Dodatkowo, raport cytował opinie dwóch profesorów, którzy stwierdzili, że w wielu przypadkach dane publikowane przez Stapela wyglądały zbyt dobrze, aby mogły być prawdziwe.
- Do 2019 roku 58 prac naukowych, których autorem był Stapel zostało uznanych za fabrykacje i wycofanych z czasopism, w których były opublikowane. Stapel stracił tytuł profesora oraz został mu odebrany stopień naukowy doktora.
- Szczególnie duże poruszenie wywołały wyniki badań, w których Stapel dowodził, że osoby jedzące mięso są bardziej egoistyczne niż wegetarianie – wyniki te wywołały gorącą dyskusję i były bardzo szeroko komentowane w holenderskich mediach. Jak się później okazało - również te wyniki były sfabrykowane.

Publikuj albo zgiń!

Nieodłącznym elementem pracy naukowej jest upowszechnianie wyników prowadzonych badań. W środowisku naukowym utarło się określenie „PUBLISH OR PERISH” (z ang. *publikuj albo zgiń*), które w bardzo obrazowy sposób ujmuje, jak istotne dla kariery naukowej jest rozpowszechnianie efektów swojej pracy badawczej – czy to w postaci artykułów naukowych lub popularnonaukowych, monografii, wystąpień na konferencjach krajowych i zagranicznych. Warto również zaznaczyć, że ilość i jakość publikacji jest podstawą rozliczenia naszej działalności naukowej przez władze jednostki, w której pracujemy.

W dobie publikacji elektronicznych niezwykle popularne stały się również portale, które w swoim założeniu przypominają Facebooka – ale zamiast kolegów z liceum znajdziemy tam naukowców z całego świata wymieniających się wynikami badań, tworzących sieci kontaktów czy grupy dyskusyjne, poświęcone obszarom ich zainteresowań naukowych.

Najpopularniejszym portalem tego typu jest założony w 2008 roku ResearchGate, który do dnia dzisiejszego posiada ponad 15 milionów członków¹³.

Nie samymi badaniami żyje naukowiec – praca dydaktyczna

Prowadzenie badań stanowi główną część pracy naukowca – jednakże niewielu jest naukowców, którzy na którymś z etapów swojej kariery (a wielu przez całą długość jej trwania!) nie zajmowało się pracą dydaktyczną. Prowadzenie wykładów, ćwiczeń, warsztatów czy seminariów stanowi integralny element pracy akademika i - co należy szczególnie podkreślić – jest to element nie mniej istotny niż praca badawcza. Każdy z naukowców był kiedyś studentem i dla wielu to właśnie kontakt z wykładowcą, który był pasjonatem wykładanego przez siebie przedmiotu był bodźcem, który pomógł w podjęciu decyzji o rozpoczęciu kariery naukowej! Ponadto, praca dydaktyczna jest również okazją do upowszechniania wyników prowadzonych przez siebie badań, zachęcania studentów do udziału w projektach badawczych, podejmowania funkcji mentora. Obserwowanie procesu zdobywania wiedzy i rozwoju naukowego kolejnych pokoleń studentów stanowi element pracy akademickiej, który jest równie satysfakcjonujący, jak sama praca badawcza!

Zakończenie

Wybór ścieżki rozwoju zawodowego to decyzja, którą dobrze podjąć znając wszystkie za i przeciw, a stwierdzenie, że nie istnieje zawód, który posiada tylko pozytywne strony, nie jest niczym odkrywczym. Nie inaczej jest w przypadku kariery naukowej! Stres związany z koniecznością konkurowania o bardzo ograniczoną pulę środków finansowych na prowadzenie badań, nacisk na publikowanie artykułów naukowych (najlepiej dużej liczby!) w dobrych czasopiśmie, często niestandardowe godziny pracy, wymagająca ścieżka awansowa – to elementy, które można uznać ze minusy pracy naukowej. Jednakże, zazwyczaj wybór kariery naukowej wynika z pasji do stawiania pytań i poszukiwania na nie odpowiedzi, ciekawości poznawczej, którą ta ścieżka zawodowa pozwala zaspokoić, chęci eksplorowania

¹³ <https://www.researchgate.net/about>

obszarów wiedzy, do których nikt inny wcześniej nie dotarł. I chociaż nie każdy naukowiec otrzymuje nagrodę Nobla, nie każdy zdobywa światową sławę i rozpoznawalność – to jednak korzyści płynące z wykonywania stymulującej poznawczo pracy bez wątpienia przeważają nad negatywnymi aspektami (przynajmniej w opinii autorki tego rozdziału! :)).

Pytania sprawdzające:

1. Co determinuje do jakich organizacji/fundacji naukowiec będzie zwracał się o przyznanie finansowania na prowadzenie badań?
2. Do jakich programów grantowych można aplikować, w celu pozyskania środków na prowadzenie badań w trakcie studiów doktoranckich?
3. Do jakich programów grantowych można aplikować, w celu pozyskania środków na prowadzenie badań, będąc młodym pracownikiem naukowym (po doktoracie)?

Przydatne adresy internetowe

- **Informacje na temat Diamentowego Grantu:**
<https://www.gov.pl/web/nauka/diamentowy-grant>
- **Informacje na temat Szkół Doktorskich na Uniwersytecie Jagiellońskim:**
<https://phd.uj.edu.pl/>
- **Konkursy na projekty badawcze ogłaszane przez Narodowe Centrum Nauki:**
<https://www.ncn.gov.pl/finansowanie-nauki/konkursy/typy>